

Joan March ¿pirata o geni?

Quan morí Joan March i Ordines, «en Verga» per als mallorquins, en 1962, comptava amb la vuitena fortuna del món. Milions de dòlars, milers de milions de pessetes, repartits arreu del món. Pirata, especulador, fals, contrabandista... Encara avui molta gent es preocupa per amagar els ressorts de la seva història.

Antoni BOSCH JULIÀ

Quan nasqué, al poblet de Santa Margalida, Mallorca, la seva família era la típica imatge de la pagesia pobra, un mul, dos porcs i un carro. A partir del negoci del tabac —per a alguns, contraban, encara que mai no fou jutjat o acusat oficialment com a contrabandista— i del monopoli del tabac al Marroc, creà un imperi. S'ha dit que és un dels personatges claus del segle XX. Actualment, la seva vida i la seva obra, la seva cabdal influència política i econòmica a Mallorca, Espanya i, ben bé, a Europa, encara són una gran incògnita. Fou financer i polític, però mai no féu declaracions a la premsa —i això que arribà a tenir tres diaris alhora—. Francesc Cambó digué que Joan Marc era «l'últim pirata del Mediterrani», i ell se'n sentia satisfet. El ministre d'Hisenda digué que «o la República acaba amb March o March acaba amb la República».

L'espectacular especulació

March és un misteri i una llegenda, s'han escrit set llibres directament dedicats a la seva persona, però encara resta per reconstruir què féu i com s'ho va fer, per passar de ser un pagès a l'home més

March revestia el seu origen amb certa elegància

/ Arxiu

potent d'Espanya. Nosaltres hem recollit testimonis de persones que el van conèixer. «Era una àguila. Llest, sec i contundent. Sabia què volia. Començà de mercader amb ametlles i porcs. Quan a principi de segle va intuir que el negoci del tabac era molt rendible, contactà amb el meu pare a Santanyí, i muntà

en pocs mesos un comerç furtiu de molts de llaüts, que traginaven de Tànger a Mallorca, cents de viatges. Féu milers de duros aviat. Després, féu una fàbrica pròpia de tabacs al nord d'Àfrica, i aconseguí el gran negoci del monopoli als territoris espanyols. Durant la segona guerra mundial, ja era milionari i

venia queviure als alemanys i espiava per als britànics. El poble el començà a respectar i a tèmer. Fou un senyor molt polèmic, amb grans partidaris i grans detractors; ell ajudà al progrés de Mallorca, ben segur». A. F. és republicà d'un temps i ara socialista, té prop de noranta anys. Coneix ben bé els començaments de March, i ell assegura haber estat testimoni dels negocis del seu pare i March amb el contraban.

Fundà una gran xarxa de vaixells per tragar tabac; i, per evitar-se dificultats, els posà bandera anglesa. Creà una banca que duu encara el seu nom, controlà una companyia de petrolis, una gran fàbrica d'electricitat, una altra de pintures, diaris; mil i un interessos, arreu del món. Creà una nova estructura econòmica diferent en aquella Mallorca, pobra i dominada pels senyors terratinents de Ciutat, inútils i decadents. Ell els comprà aviat moltes de les finques i possessions, i les anà parcel·lant, per tal de vendre-les, a llarg termini i amb crèdits patrocinats per ell mateix, als pagesos que aspiraven a tenir una petita propietat. Sorgiren les mentalitats conservadores del petit propietari agrícola i dels ciutadans agraiïts. Una estructura de caire caciquil, tan pròpia de la Mediterrània.

Jaume Carner, ministre d'Hisenda, assenyala el perill que March suposava per a la República

/ Arxú

March, les idees i eis obrers

«Hi ha un sector molt extens de forces conservadores, dretanes, que conformen les idees d'ordre i d'autoritat amb les del seu absolut i indiscutible predominí social; i la llibertat, amb una facultat privilegiada i sense limitacions per a fer el que els sembla millor.» Aquestes paraules, un dels pocs testimonis escrits del que pensava Joan March —llevat dels escassos discursos al Parlament de Madrid—, són, potser, les claus del capitalisme combatiu i aleshores liberal que propugnava el geni mallorquí. Era l'any 1924, i March es definia «d'esperit obertament liberal» i s'adreçava als treballadors dels sindicats com «vultros els desheretats», inaugurava la Casa del Poble de Palma, que ell regalava a les societats obreres, principalment socialistes.

Ell, que havia estat del Partit Liberal amb Santiago Alba, que havia derro-

tat ja, econòmicament, i ho faria políticament, els seguidors d'Antoni Maura, perfilava una mena de pacte social. Joan March, «en Verga», creà un partit regionalista, amb suport d'intel·lectuals moderats i basant-se en la xarxa espessa que als pobles formaven els seus socis i els seus empleats. Abans de la República —abans, doncs, del seu empresonament i de l'«exili»—, March políticament era obert, i culturalment patrocinà un diari, *El Día* (1921-1939), molt obert i combatiu. Així, ell deia: «Cap esperit obertament liberal no pot tèmer, ni sentir, calfreds, ni espants, pel fet que la classe treballadora es prepari i es posi en condicions per a prendre part en totes les manifestacions de la vida pública...»

Però March feia política en funció dels seus interessos. Així, s'oferí per patrocinar la rebel·lió republicana

na i, després, es féu amic, en cinc minuts, del dictador Primo de Rivera. Pactà amb el PSOE unes eleccions i fou diputat a Madrid. Estigué disset mesos a les presons republicanes, subornà amb milions el carceller i, després, patrocinà, amb cinc-cents milions de pessetes, la sublevació feixista de Franco. S'exilià a Portugal i Suïssa durant el franquisme i intentà ajudar la coronació del comte de Barcelona. ¿Era un contradictori? No, era un perspicaç i poc escrupolós personatge.

Ell deia «Tot home té un preu». O, per raonar la necessitat de convèncer més subtilment, «dinars o diners». Així, no és paradoxal que fos, alhora, espia dels serveis secrets britànics i vengués queviures als alemanys.

Quan morí, el *Newsweek* digué: «March influí en el curs de la història europea».

El gran món contrabandista

Els mallorquins han tingut una passió i una necessitat històrica pel comerç, legal o furtiu. La terra és magra i, els queviures, pocs. Han rebut cent conquestes al llarg de la seva història. Per a sobreviure s'havien de dedicar a la pirateria i al corsarisme. Els poders imposaven càrregues fiscals insòlites, sobre la sal, l'aiguardent, el tabac o l'oli, per traure'n diners. Ells se cercaven ingressos alternatius. El contraban ve de molt enfora.

En una nit es podia fer —un descarregador— el jornal d'una setmana. El soci major de la companyia multiplicava per cinc o per deu la inversió. Els carrabiners es compraven. March arribà al punt de crear —així ho conten— una espècie d'assegurança per als números venuts que acomiadaven del cos. «Tot home té un preu». Els pagava un altre sou i la gent podia comprar tabac bo i barat. Ara, el tabac de contraban és mes car que el de l'estanc. De fet, el negoci ha mogut milers de milions a Mallorca. I March en féu, de l'illa, una plataforma de reexpedició per tot el llevant peninsular. Tenia una flota immensa i milers de contactes arreu. Fins al punt que arribà a tenir un submarí per traginar tabac de Gibraltar i del nord d'Àfrica a la península.

El seu nas ensumava els diners

March era un home especialment dotat per als diners. Digué al metge Marañón que, si amagava un duro a la seva gran biblioteca, dins un llibre, el trobaria tot d'una. Per estendre la seva activitat, mesclà dòlars, pessetes, lliures o francs, amb l'activitat política. Conservador-

Com era

Josep Pla, en els seus magistrals *Retrats de pas-saport*, perfila així Joan March, ell que el conegué tan bé, per esser habitual en les seves tertúlies a Madrid i Ciutat: «El senyor March vestia sempre d'obscur; era molt flac i curvilini. Tenia un crani considerable. El barret posat generalment sobre el clatell. Els vidres sobre el nas important, darrera els quals es veien uns ulls plens de vida, prodigiosament intencionats. I el seu gest habitual consistia —un gest realitzat amb nerviositat— a desprendre amb el petit la cendra del seu cigar. Quan parlava —en un deliciós mallorquí, molt dialectal i popular, que a vegades em costava de comprendre per la quantitat d'al·lusions a penes formulades que contenia—, utilitzava el cigar com a batuta de la seva dialèctica, senzilla, clara i sovint sarcàstica. De vegades, amb un sarcasme de gàrgola».

Pla diu que en castellà tenia «un accent horripilant, fibrós i aspre, de lèxic pobre». Amb loquacitat castellana a Mallorca ningú no li hauria fet cas...

Un socialista, Benavides, publicà als anys trenta un llibre contra March titulat *El último pirata del Mediterráneo*. En féu trenta edicions, i sempre s'esgotava. March els comprava tots. Aquest llibre ha estat emprat a Rússia com manual de castellà i per a explicar els mals del capitalisme. S'hi acusa el mallorquí d'estafador, mentider, lladre i, fins i tot, se'l responsabilitza de l'assassinat d'un fill d'un soci seu, en Garau, esdevingut a València. Mai no fou condemnat per això.

liberal, republicà avançat o patrocinador de la rebel·lió del general Franco. Ell pagà l'avió que dugué el dictador a la península. A Mallorca patrocinà la sagnant presència del feixista italià «Conde Rossi» i pagà els bombarders aeris que assolaven les grans ciutats republicanes.

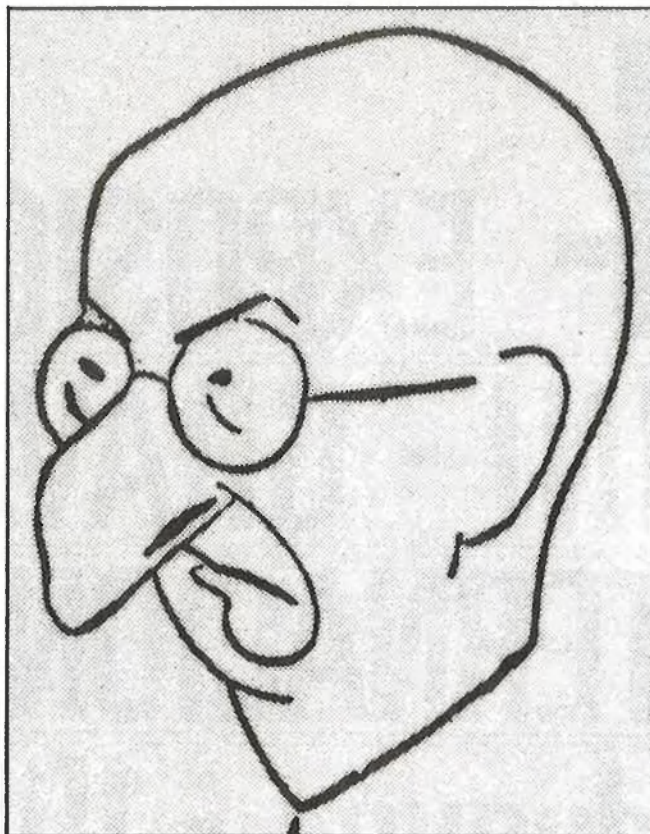
Malgrat tot, defugia el protagonisme; ni el gran entrevistador Del Arco aconseguí de dialogar periodísticament amb ell. Era pesseter, i diuen que, quan pagava, comptava: «un, dos, quatre, sis, vuit», mentre que, quan cobrava, comptava els billets així: «un dos, dos, tres, quatre, quatre». Mai no signà un paper comprometedor. A Suïssa i a Portugal era un personatge anònim. A Espanya, terriblement polèmic. A Palma, a totes les illes, sumament popular. A Menorca, de tradició progressista i republicana, no el deixaren entrar una vegada, i l'esperaren a pedrades al Moll; a Eivissa el seu aliat natural era en Matutes, padrí de l'actual polític i banquer conservador Abel Matutes.

El polític nacionalista i historiador Sebastià Serra diu: «Es va fer liberal en March, no perquè fos liberal, sinó senzillament perquè els altres eren conservadors i no l'admetien. Ell volia comandar i volia el poder polític per poder seguir amb els seus negocis. Era un cacic, diferent a la classe dominant. El 36 es demostrà com era».

R. F. té 90 anys, és un històric dirigent d'UGT i del PSOE, tractà i negocià amb March. «En Verga era llest i es feia amable amb els obrers, jugant a cartes, però no tenia res dedins... Ell traí la República. No tenia manies ni escrúpols. Record com uns amics, en un temps en què

no hi havia gens de tabac i les cues eren llarguíssimes als estancs, el seguiren per poder arreplegar la llosca del seu gran cigar... Després de més de mitja hora de seguir-lo, vora la mar, es girà, mirà i com si res, despistant, llançà el pur a l'aigua... A mi, un enviat seu, m'intentà subornar, i amb molts diners».

duia el seu nom. Després en doblà i triplicà el capital; era una forma d'evitar pagar impostos. Un fill seu, l'únic que viu, creà una altra fundació a Palma, que té la més important col·lecció de llibres i documents mallorquins. És oberta al públic. A més, té una gran col·lecció d'art contemporani, i una gran escultura

Caricatura del financer

/ Arxú

«March nasqué amb el contraban —afirma un sociòleg mallorquí—, i per això comprà grans finques a la vora de la mar, per poder traficar sense problemes. La seva actual família encara en té milers d'hectàrees. Però diversificà i arriscà el seu capital. No invertí mai en el turisme, és curiós, però la seva banca patrocinà molts hotels.»

La Fundació Joan March

L'any 1955 donà mil milions a una fundació que

de Sempere, per cert. La Fundació Joan March de Madrid mou xifres astronòmiques, però la seva dèria és centralista; poc fa per Mallorca. Això sí, ha pagat moltes beques a universitaris mallorquins. Ara el seu gran programa cultural es projecta a Albacete, al Museu de Conca... Uns i altres, fills abans, nets ara —seguidors de Miquel Roca i a Mallorca d'AP i Unió Mallorquina—, segueixen mantenint el misteri sobre Joan March. Els convé.